КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА
ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК — ЛЬВІВ

CO-OPERATIVE REPUBLIC
Ukrainian Monthly Review Lwiw — Poland
ul. Technicka, 1.

Ч. 6.
ЧЕРВЕНЬ
1937.
РІЧНИК X.

НА ОКРАЯХ ДНІВ

ТАК РОБЛЯТЬ КООПЕРАТОРИ.

В наше кооперативне життя вдираються останніми часами тертя, що виростають на некооперативнім, партійно-політичнім підложі. Це бачить і констатує всякий, хто вдумчиво приглядається нашій щоденній дійсності. Що явища такі ослаблюють темпо кооперативної розбудови, що вони відводять чимало суспільної енерґії в бік непродуктивних сварів, іноді навіть — не скриваймо того соромливо — доводять до сумних ексцесів, це теж не підлягає сумніву. Найчастішим мотивом терть є погубне, занесене до нас з чужого поля змагання до партійности, до захоплювання кооперативних установ одною політично-ідеольоґічною ґрупою, в цілях очевидно не кооперативних, а з метою скріплення при допомозі кооперації суспільної позиції своєї ґрупи.

Про те, що кооперація мусить бути тереном співпраці усіх без виїмку українських ґруп чи партій, що при виборі людей до проводів кооперативних установ треба кермуватися тільки оглядом на їх кооперативні кваліфікації, про те, що кооперація має обєднувати, а не розєднувати людей ріжних політичних чи віроісповідних напрямків — теоретики монопартійної доктрини не хочуть чути. Наскрізь чужі кооперативній ідеї солідаризму, вони вносять своїми теоріями розпад і хаос у спілчанську працю.

Ми були недавно свідками на більшу скалю закроєної політичної кампанії кругом одного з найбільших кооперативних союзів в краю — ПСК в Тернополі. Кругом цієї установи розвелася широка і гамірлива полеміка в політичних орґанах, в якій говорилося дуже мало про кооперацію, а богато виливалося злости на політичних противників. Це йшла підготовка до загальних зборів...

Одначе — на радість усім кооператорам — загальні збори цієї установи дня 6. травня перейшли на загал супокійно і під гаслом консолідації всіх направду кооперативно думаючих елементів. Склад нової надзірної ради цього союзу дібрано з кооператорів ріжних політичних ґруп, чим дано приклад, як повинно йти наше кооперативне будівництво. Ідеольоґія »однопартійности«, себто диктатури якоїсь одної політичної ґрупи над

всіми інакомислящими, не найшла послуху; верх узяла думка про згоду і співпрацю усіх, як рівних з рівними.

Так роблять правдиві кооператори і тільки така дорога веде до обєднання сил. Все інше веде до розєднання, гризні і руїни.

МІЖНАРОДНІЙ КООПЕРАТИВНИЙ КОНҐРЕС.

Цього року припадає знову черга на Зїзд Міжнародного Кооп. Союзу. Він відбудеться в Парижі, підчас міжнародньої вистави в часі від 6—9. вересня. З програми нарад звертають на себе увагу такі проблєми-реферати: 1. звідомлення МКС про положення світової кооперації; 2. реферат президента МКС, фінського кооператора про „кооперацію, плянове господарство і вплив держави на господарські справи; 3. реферат секретаря МКС пр те, як тепер примінюються рочдельські засади в кооперації; 4. реферат про міжнародній обмін витворами кооперативних підприємств.

Про те, хто з укр. кооперації візьме участь у конґресі, досі не рішено.

ВАКАЦІЙНИЙ КУРС У ГРЕБЕНОВІ.

Літні табори-курси, де товариські розмови-наука лучаться з розвагами, прогульками й відпочинком, поширюються в нас за прикладом культурних народів чимраз більше. Вони завойовують собі симпатії так само скоро, як спорт, який нині відбуває свій тріюмфальний похід по Европі.

Наші вакаційні курси-табори для »провідників та прихильників кооп. руху«, що їх уряджує від 3 літ РСУК, мають вже свою добру славу. По перше, вони дають нагоду кооператорам пізнати себе ближче в приватному житті, поза урядовою оболонкою, вони наближують людину до людини. Є доброю нагодою пізнати гарніші закутки нашої країни. А при тім усім, єднаючи приємне з пожиточним, курси такі подають кооператорам біжучі інформації про розвиток економічних і кооперативних справ у світі і в нашій країні та є пригожим місцем для товариської виміни досвіду між робітниками кооперації з ріжних сторін. Цьогорічний курс (в Гребенові коло Сколя), що призначений на час від 10. до 29 липня, заповідається ще краще, як два попередні курси. Курс продовжено цього року на час 20 днів, йдучи на стрічу однодушним побажанням двох перших курсів.

»ЧИ МИ СВІДОМІ ТОЇ КАТАСТРОФИ«!

У »Рідній Школі« (ч. 8—9) пише проф. В. Кузьмович:

»Напр. в Товмачі підчас військового побору 65% рекрутів зголосило неграмотність, хоч у товмацькому повіті кожна місцевість має школу. А в тім ось які аномалії: у повіті Камінка Стр.

є поверх 60 молодих людей не лише безробітних, але й без усякого заняття, та проте там нема кому поїхати на село з викладом. В самбірському повіті є села, в яких животіє (не живе!) на ласці родичів по 20 молодих людей, які те й роблять, що »ждуть на посаду«...

У звязку з тим автор запитує: скільки ми заложили приватних шкіл, щоби зменшити наслідки неграмотности? Чи скріпили ми боротьбу з нею, чи збільшили домашнє навчання? Чи ми свідомі катастрофи, яка йде на нас?

Ці обсервації, завваги і запити діяча нашого шкільництва не повинні пролунати без відгомону. Вони повинні стати товчком до дискусій, а в слід за тим до якоїсь акції. Нехай заінтересуються цією справою також робітники кооперації — бо безграмотність населення, це певний гріб також для кооперативних установ району.

Ставмо на порядку наших кооперативних нарад, зїздів, свят питання навчання письма і розбудови бібліотек, найкращого заборола проти забування молодими людьми письма. Впливаймо на духове переродження тої нашої дітвори, яку батьки посилають до шкіл, у місті, в тому дусі, щоби вона ставила собі за мету життя — поворот на село, і працю над його піднесенням (старе, творче, а нині деким так висміване гасло »в народ«!). Борімся з нездоровим явищем відчужування молоді, що вийшла зі села, від рідної стріхи. Поборюймо появу на селі »паничиків« з-під хлопської стріхи, які від села відстали, а місто їх не приняло і живуть на селі окремою кастою. Бо на наше село йде направду катастрофа, а її загроза стає з року на рік більша, у звязку зі щораз більшим переповненням шкіл та відчуженням самого офіціяльного навчання від нашої мови і потреб нашого села.

НЕ ДАЙМО СЕБЕ СПРОВОКУВАТИ!

Трапляються у нас все ще непорозуміння на ґрунті відношення до Жидів. Є фактом, що торгівля у нас все ще у великій мірі опанована Жидами, з якими кооперативам доводиться конкурувати. Отже, коли кооператори чують кругом себе змагаючіся — на щастя не нашими людьми вигадані — гасла »фізичної боротьби« з жидівством, та коли доходить щощраз частіше до погромницьких ексцесів — моглаби в неодного несвідомого кооператора зродитися симпатія до таких метод »боротьби«.

Ніколи не завадить ще раз повторити, що кооперація не має і не може мати нічого спільного з такими виступами. Ані явно, ані навіть скрито. Йдемо дорогою чесного конкуренційного змагання з усяким визиском, культурними, леґальними господарськими методами. Крім того і незалежно — ані у вибиванні жидівських шиб, ані у підпалюванні жидівських стирт не бачимо нічого ро-

зумного, навпаки вважаємо це найгіршою помилкою; у своїх наслідках такі методи ведуть до ослаблення наших позицій, до репресій на нашому населенні, до можливого стосування засади збірної відповідальности з усіми її консеквенціями.

На жаль — у нашій загальній пресі про ці такі важні речі майже не пишеться. А відомо — що хто мовчить, того мовчанку можуть розуміти як згоду! Длятого відмічуємо, як позитивне явище, статтю в »Ділі« дня 14. травня п. з. »Нові акти антисемітизму в Польщі«, яка кінчиться такими висновками:

»Зокрема слід звернути увагу всім нашим землякам, що не слід утотожнювати антисемітської акції у цілій Польщі з українськими господарськими змаганнями чи рідним нашим гаслом »свій до свого«. Всім тим землякам, які радіють з приводу обмежування жидівських прав у Польщі, слід з притиском пригадати, що така акція відібється не тільки на Жидах, але й на нас, Українцях: і безпосередньо і посередньо. Безпосередньо вона відібється негайно через зменшення значіння українських представників у спільних державних орґанізаціях, де Українці автоматично опинюються в ролі малозначної меншини, до якої так само торкається принцип, що можуть займати у даному званні лише стільки місць, скільки допускає пропорціональне відношення української людности до цілого населення держави. Однак на місце Жидів ніде Українці не прийдуть: прийдуть лише Поляки! І в дальших наслідках, після моди расизму, прийде мода на польську національну однородність усіх станових орґанізацій, прийде зачинювання Українцям доступу до звань, до варстатів праці. Треба це мати на увазі і не примітивізувати проблєм, що тісно зазублюються з нашою проблємою — проблємою недержавної нації«.

ЗМЕНШЕННЯ РОЛІ ЖИДІВ В ТОРГІВЛІ.

Статистичне бюро при Централі Союзу Купців (жидівських) перевело науковий дослід над станом торгівлі на польському селі. Опубліковані результати того досліду констатують два важні факти:

1) зріст загальної кількости склепів на селі;

2) спад числа жидівських склепів (абсолютний і відсотковий).

Дослід вівся анкетним способом; відповіди надійшли з 1475 сіл. В тих селах було у 1914 році 2187 крамниць, а в 1935 році це число піднялося до 3715. Найбільший зріст, бо аж 96% був у східних воєвідствах, в центральних 80%, в півдeнних — 40%. Відразу видно, що число населення в тім самім часі не піднялося в такій мірі, як число крамниць.

Найрідша є сітка крамниць на Виленщині (1040 людей на 1 крамницю), найгустіша на Краківщині (250).

Відсоток жидівських крамниць в році 1914 був 72%, в році

1935 вже лиш 35%. Найсильніший спад (відсотковий) жидівської торгівлі був у центральних воєвідствах (з 65% на 27%), найслабший — у східних (з 80% на 55%). Це м. і. досить загадочне явище, бо населення в королівстві і на »східних кресах« — це доволі до себе подібний тип, вихованці б. царського режіму. Очевидно заважив тут психольоґічний здвиг польського населення, у власній державі та прихильність властей до польських склепів.

Перед війною Жиди мали безоглядну перевагу в усіх воєвідствах окрім Лодзі, їх участь доходила на терені Станиславівського воєвідства до 96%. В році 1935 Жиди мають перевагу вже лиш у воєвідствах: Волинь, Станиславів, Тернопіль. Найбільший відсоток Жидів має Волинь (60%).

Як пише орґан Централі »Пшеґльонд Гандльови«, новий польський купецький стан на селі рекрутується, поза рееміґрантами села, з: бувших залізничників, урядників, учителів, кооперативних робітників, з молодих селян, які відбули військо і вміють читати, писати й рахувати.

Форми тої нової не-жидівської торгівлі не дуже високі. »Ведення склепика це доволі легка річ« — пише »Пшеґльонд«. Тому величезна більшість нових крамниць — це споживчі. Прим. на Поліссі на 692 нежидівських крамниць аж 607 або 88% належить до тієї катеґорії. Зате в ґрупі жидівських склепів є споживчих 77%.

Майже безконкуренційно панують Жиди в мануфактурі, будівельних матеріялах, топливі, залізі і залізних виробах, в готелях і нічлігарнях.

НЕЗДОРОВІ ТЕНДЕНЦІЇ.

В 1928 році сотнар жита коштував на львівській біржі (пересіч цін за рік) кругло 38 зл., а кільоґрам житнього питльованого хліба в тім самім часі у Львові 61 ґрошів. Ціна хліба виносила **160%** ціни жита.

В 1934 році сотнар жита коштував в пересічі нотувань 12 злотих, кільоґрам питльованого хліба, знову пересіч цін за рік — 29 ґрошів. Це дає **241%**.

В році 1935 жито коштувало у Львові пересічно 11 зл., а кільо житнього хліба 29 ґрошів, себто **264%** ціни зерна.

Зіставлення чисел: 160%, 241% і 264% говорить про нездорову тенденцію постійного здорожування коштів перерібки зерна на готовий хліб та посередничих операцій, які виступають в цій ділянці.

Який оборот справа взяла в 1936 і 1937 році — цього ще не можна сказати, поки не опубліковані статистичні цифри цін за ті роки. На всякий одначе випадок є безсумнівне, що в роках господарської депресії покупець готового хліба мусів оплачувати

мало що не двічі більшу дань млинам, пекарям і торговельним посередникам, як у 1928 році. Шкоду від того має одначе не самий тільки споживач хліба; відчув прикро цю аномалію також і продуцент збіжа, хлібороб, бо вища ціна хліба мусіла вплинути на зменшення його консумції, а тим самим підсилювала знижкову тенденцію в цінах збіжа.

Це нові доказові арґументи, що промовляють за кооператизацією торговлі збіжам, млинарства і пекарства. — Порівн. далі ст. під заг.: »Хто є виновником дорожнечі спож. продуктів«.

ПИТАННЯ ВИПЛАТНОСТИ РІЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Хоча капітали, вміщені в рільні господарства в Польщі, невеликі, то й їх опроцентування неможливе при теперішнім стані доходовости сільських господарств. Доказують це щорічні публікації дослідів Пулавського Інституту над рентовністю селянських господарств.

Звідомлення за господарський рік 1934/35 потверджує цей факт. Коли би опроцентувати капітал 6%-ою річною ставкою, то на оплату праці рільника та його родини не лишилося б нічого, а навіть ще треба би, аби вони доплатили. Щойно при нижчому опроцентуванні остається дещо за працю працівників селянського господарства.

Коли зважити, що господарства є у великій мірі задовжені, значить, від капіталу, що в них вміщений, господар платить відсотки, і то відсотки куди вищі як 6% річно, то зрозуміємо всю траґедію сільського господарства, яку воно переживало останніми роками. Воно заходило у чимраз більші довги.

Поправа цін зернових, а по части годівельних продуктів в році 1930, по доволі докладним обчисленням побільшила готівкові впливи села в Польщі на загальну суму кругло 200 міліонів злотих; (з того 120 міліонів припадає на продукти годівлі). По відношенні до загальної суми доходів рільників це робить не більше як 15%. Здається, що тих 200 міліонів ще не роблять виплатним рільного господарства в Польщі (хоч деякі чинники твердять уже, що так).

Очевидно, що вся льоґіка каже, що тих 200 міліонів злотих повинні би піти на залатання тієї діри, якою є не заплачена досі праця самого рільника й його родини, себто на кількісне збільшення його особистої консумції й на деякі вклади в саме господарство. Тимчасом вимоги промислу на збільшення цін його виробів вдаряють саме в цей збільшений дохід села, бажаючи його присвоїти собі. Тоді хлібороб нічого не скористав би кількосно на підвищці цін продуктів села.

ПРИЧИНИ РОЗВЯЗАННЯ НОВОЇ СЕРІЇ КАРТЕЛІВ.

З нагоди розвязання нової серії 10 картелів з урядових кругів, які ведуть кнтролю діяльности картелів, подано до прилю-

дного відома декілька фактів з діяльности саме тепер розвязаних картелів.

Був собі картель продуцентів ріжних приладів потрібних для залізниць, як шини для розїздів, шини для перехрещування шляхів і под. Він обєднував 8 фірм. Але одна фірма була поза змовою й саме ця доставляла товар на 5% дешевше, як картель, роблячи при тих нижчих цінах ще добрі інтереси. Це доказ, що ціллю картеля було тільки підбивання вгору цін.

11. XII. 1936 повстав картель фірм, що виробляли шпаґат. По заснуванні картеля ціни шпаґату пішли вгору, при деяких ґатунках навіть на 40%.

2 варшавські фірми, що продукували перерібки з вівса, скартелізувалися, але так, що одна фірма мала далі продукувати, а друга зперестати фабрикацію, одержуючи за те відшкодування (»постійне«). Очевидно, що цей зайвий видаток спричинив звишку цін виробів.

Але найбільш характеристичне було поведення картеля дроту і цвяхів. Епопея цього обєднання така цікава, що її варто всім знати, як приклад цинічного визиску. Картель цей повстав ще в 1927 році; у 1930 р. розвязався. Через дальших 5 літ працювало в Польщі кільканацять вирібень дроту й цвяхів, 7 постійно й 8 сезоново. Ціни були при вільній конкуренції тих фабрик відносно невисокі. Перед двома літами продуценти постановили знову злучитися в картель. І що ж діється з цим моментом. Ціни дроту і цвяхів починають рости як на дріжджах. Звишка доходить до 40 процентів... Чому росли ціни? Між іншим через створення бюра спільної продажі. Це бюро само коштувало 740.000 зл. річно. Хто мав покрити кошти такого бюра, пенсії директорів? Очевидно — консументи, крім того, що й піднеслися також претенсії самих фабрик щодо ціни.

Длячого, мимо доволі значної обнижки ціни сирівця (»вальцівки«) в грудні 1935, картель цей, при натиску уряду, обнизив ціни виробу всього на 10%, та й це не на довго, бо вже в листопаді 1936 р. підніс свої ціни назад на 10%, а для державних установ на 20%. (Це й було безпосередньою причиною його розвязання).

Картель продуцентів ланцюхів і вудил до уздечок повстав дня 24. IV в 1934 р. в Катовицях. З кінцем 1936 року почав підносити ціни.

Картель продуцентів вентилів до роверів — завязався в грудні 1936 р. і відразу підняв ціну свого роду продукції на 90%.

Картель продуцентів ґлязурованих стінних пластинок — завязаний в лютні 1937, відразу почав підносити ціни того продукту без господарського оправдання.

(»Польска Ґосподарча« ч. 18).

КООПЕРАТИВНА ҐІМНАЗІЯ.

Польська кооперативна школа у Варшаві (ім. Мєльчарського) від нового 1937/38 року переорґанізовується на 4-літню »кооперативну ґімназію« — (досі було 3-літкою).

Умовою приняття є закінчення 6 кляс вселюдної школи. Програма навчання, окрім загальноосвітніх предметів, обіймає: історію й ідеольоґію кооперації, техніку торгівлі, техніку пропаґанди, товарознавство, господ. ґеоґрафію, торгов. рахунки, книговедення загальне й кооперативне, машинописання.

Осередком навчання є кооперативне підприємство. Дуже важе місце в навчанні займає шкільна кооператива і шк. щадниця, та учнівська самоуправа, відтак практичні вправи й семинарі.

Отже польська кооперація має вже й свою власну ґімназію, де молодь буде не тільки вчитися кооп. техніки, але й виховуватися в кооперативному крузі думок.

Це річ величезної ваги, бо, як відомо, техніки можна від біди довчитися в житті, але душі — коли раз зіпсована, вже не направити... Навпаки ж »раз добром налите серце — в вік не прохолоне«.

Тому кооперація добре робить, коли хоче собі своїх робітників виховувати сама, у своїх власних школах, де формує душі молодого покоління на свій лад, в дусі суспільницьких змагань і солідаризму.

На жаль — у нас ще не всі це розуміють.

ГІСТЕРІЯ НА ЦІЛІЙ ЛІНІЇ.

Те, що діється в СССР під цю пору, є безсумніву проявом психопатії. Нема тижня без якоїсь нової сензації: нині розкривається »шпіонів« в Ґ. П. У., завтра в професійних союзах, передучора в Аакдемії Наук, завтра в організації письменників. Один за другим найвидніший діяч партійної верхівки посипує голову попелом і виголошує самобичуючу заяву каяття і самоопоганення. Скрізь, де не глянеш — примари заговірництва, підплаченої шпіонажі, зрадництва. СССР та його вожд живуть під знаком страху.

Недавно між єретики попав сам Демян Бєдний. А попав не ізза недостачі большевицького темпераменту, а навпаки — за переборщення в ньому. Коротко кажучи — висміяв у театральній пєсі... хрещення Руси. І хтоб-то міг сподіватися, що якраз це не сподобається Йому. Як-би то знаття...

Трудно нині жити правовірному совітському громадянинові. Головно, що ніяк не вгадаєш, який курс треба нині взяти, а який завтра.

Знавець совітського права був професор Пашуканіс. був до недавна авторитетом в розяснюванні усіх Його декретів і взагалі духа »революційної законности«. Написав томи учених

творів, в яких розвивав теорію совітського права. Але прийшла на нього черга. Пашуканіс проголошений троцкістом і шкідником.

У московській »Правді« його »разделал« сам Вішінскій, відомий прокурор з троцкістівських процесів (бувший меншевик). Він розяснив роззявленим з диву ротам злочини пана Пашуканіса.

Річ у тому, що Пашуканіс захотів брати буквально слова Лєніна про відумирання держави. (Відома теорія з книжки »Держава і революція«). Коли, як каже Лєнін, держава є переходове явище, і колись її зовсім не буде, то очевидно такий самий характер має і право. Право, правний устрій — це ж фундамент державної будівлі.

І тут саме найдено зерно злобної єресі Пашуканіса. Якто — все, що робив »улюблений вожд Сталін« — має проминути? Його декрети, його ґеніяльні розпорядки і все і все?!

Тепер розуміємо, чому попав в неласку найбільший світоч совітського »права«, та чому для його повалення вжито аж самого Вішінского.

При цій нагоді попало дещо й іншим ревнителям, які подвизалися в дусі дотеперішної школи. Єретиком став проф. Гойхбарґ, бо деклямував, що право — це буржуазний предразсудок (не він зрештою був винахідником цієї благоглупости!). Дісталося і проф. Райснерові, бо писав що »право — це відбиток клясової ідеольоґії«. Не пощадив прокурор і самого сверхюриста Стучки, який доказував, що пролєтарського права не може бути, бо метою пролєтарської революції є знесення всякого права.

»Пашуканіс шварцував в науку права підлі троцківські клевети на совітський лад« — заключив прокуратор відомим елєґантним тамошнім стилем. — Лиш так далі, а щось з того вийде...

ГОЛОС ПРОФЕСОРА ЛЯУРА.

Один з передових авторитетів науки про орґанізацію сільських господарств (з окрема селянських) — це відомий швайцарський професор Др. Е. Ляур. Він є постійним секретарем швайцарського »Союзу селян«. Недавно пошанувала його французька Академія с. господарства почесним титулом.

Проф. Лявр популяризує економічну науку між селянами. Недавно видав брошуру п. н. »Економічні основи економії с. господарства«, зі спеціяльним узглядненням господ. політики селянства. У цій брошурі в розділі про „господарську кризу і ощадність« читаємо м. і.:

»Капіталізування доходу або вжиття частин майна для зарібкової діяльности називаємо щадженням. Щадження зменшує споживання та підносить продуктивність господарства. За велика ощадність може вести до надпродукції, вслід за тим до безробіття і кризи. При добрій конюнктурі є небезпека завеликого щадження

та надмірної розбудови продукційного апарату. Ця небезпека тим більша, що надзвичайні зиски з доброї конюнктури попадають більше в руки власників капіталу, як в руки робітників. Колиж відтак приходить перелім, то платні і пенсії зменшується, також і люди вільних звань обмежують свої видатки. Це все загострює лихі наслідки занадто розбудованого продукційного апарату. Кріза проявляється наперед у тому, що виробляється богато менше нових продукційних засобів. Відтак резиґнує споживає з довше триваючих предметів, як мешкальні доми, прикраси, одяг, а особливо предмети люксусу.

Але врешті приходиться час, що чимало машин треба знова заступити новими, будинки вимагають направи і поширення. Через обмеження продукції ціни рільних продуктів починають підноситися. Селянин відкуповує в промислі сирівці і машини, направляє і поширює будівлі. Коли тільки є більше праці, підносяться також платні, чим вирівнюється підвишка цін сільських продуктів. Отже зростає попит за виробами промислу й ремесла. Підйом іде одначе ліниво тому, бо в часі крізи багато щадників повиймало свої капітали з банків і держить їх поукривані. Щойно тепер, в парі зі зростом довіря, гроші повертають до банків. В таких ситуаціях мусить держава допомагати через випуск грошевих знаків і так допомагати оживленню господарства. Врешті машина народнього господарства починає знову йти, кріза проминула.

Це все указує на те, що головний спосіб охорони перед госп. крізами це правдивий поділ народньогосподарського доходу і його вжиття з одного боку на спотребу, а з другого на капіталові вклади. Треба дбати про те, щоби апарат виробництва не виріс понад потреби. Для того треба, по перше, своєчасно збільшувати потребу, по друге, відповідно гальмувати і реґулювати виробництво. Як довго буде воля погоні за зиском і грошем в добрих часах без огляду на спотребу, так довго крізи не переведуться. Окремий підприємець не доріс до завдання боротьби з крізою. Ним мусить кермувати держава та орґанізації продуцентів.

Звичайно ті самі люди, які в добрих часах помагали в безглуздий спосіб збільшувати апарат виробництва, відтак в часі крізи репетують за обнижкою платень та »ощадним життям«. Не розуміють того, що безробітність і лихі зарібки можна усунути в першій мірі через збільшення спотреби, що відтак дає нагоду і до корисних капіталовміщень.

Нема сумніву, що хитання конюнктури можна змягчувати заходами держави і орґанізацій. Діяльність окремих підприємців не може дати ніяких вислідів. Лишені собі самим, вони переміняють кожний підйом конюнктури в скорому часі в нову крізу«.

В память Люїджі Люцатті

Люїджі Люцатті родився у Венеції 11. березня 1841 року. Помер у Римі 29. березня 1927 року. Десять літ отже минуло від часу смерти Люїджі Люцатті, батька італійської кооперації і державного мужа. Він був професором політичної економії в ділянці фінансів й конституційного прова. Пять разів був міністром скарбу, міністром рільництва, почт; був теж головою ради міністрів і міністром внутрішніх справ. Але, не зважаючи на свою довгу й блискучу політичну карєру, ніколи не забував за кооперацію. В характері міністра скарбу Л. Люцатті виголосив 27. лютня 1904 року в палаті послів промову про кооперацію. Ця промова була першою кооперативною промовою, проголошеною міністром перед таким високім політичним збором.

Його кооперативна карієра починається у Венеції. Свої перші досвідні кооперативні проби він роспочав від 1862 року, як був ще двадцятьлітнім молодцем, у рідній Венеції, що була тоді під зверхністю Австрії, започатковуючи там кооперативу ґондолієрів. Тому, що ця кооператива мала патріотичний підклад, це дуже скоро потягло за собою поліційні переслідування, так що сам її промотор мусів невдовзі вивтікати до Міляно.

Тільки тут могла початися його свобідніша пропаґанда за кооперацією — на курсі викладів, що їх він мав в 1863 році в »Головному товаристві взаїмної допомоги« мілянських робітників, та своєю клясичною книжочкою: „Поширення кредиту і популярні (людові) банки«.

Перший в Італії людовий (популярний) банк заложив Люцатті в Льоді в 1864 р. В слідуючому (1865 р.) він оснував людовий банк в Міляні з 27.000 лірів основного (початкового) капіталу; а першим приміщенням його був льоакль, відступлений даром місцевою державною владою. Сьогодня цей банк є найбільшим людовим (популярним) банком у світі.

Л. Люцатті з запалом пропаґував не лише людові банки, але й майже всі види кооперації. Від 1869 року він помагає при оснуванню споживчих кооператив (міських пекарень і сільських печей до випіку хліба). Його правою рукою при здійсненню тих замірів був Люїджі Буффолі, основник мілянського Кооперативного Союзу, улюбленого теж твору Л. Люцатті, що завше тішився його прихильністю.

У 1902 році він здвигнув у Міляні продукційну кооперативу »Золоті зорі«, що призначала зиски на користь товариств зарібників, працюючих в капіталістичних підприємствах.

В Реджіо Еміліа в 1907 році, з нагоди відкриття кооперативної залізниці, розбуджуючи здорового еманципаційного духа кооператорів, він говорив: я знаю два роди кооператорів: тих, що здалеку люблять кооперацію, читаючи про неї в книжках, і які кі-

нець-кінцем практикують фальшивий лібералізм, та тих, що їх можна би на звати щирими, які волімоть, справді, дійсну, практичну кооперацію, тому що бачать у ній боротьбу з усякою лихвою, включно з політичним лихварством. Я належу до цеї, другої катеґорії, до катеґорії тих, що не питають, куди веде кооперація, бо знають, що вона приведе до увільнення від усякої форми визиску. Ви скажете: »клясова кооперація«. І це є питання, щодо якого треба порозумітися. Мені видиться радше ось яка формула: капітал, що вдоволяється зиском, праця, що стає капіталістичною. Мене не лякає ваша кооперація. Ваші установи ріжняться від наших тільки духом радости, життям і ентузіязмом. Ми старі! Поділені тенденціями ми одначе обєднані вірою в піднесення тих, що терплять«.

Л. Люцатті був великий промовець. Його інавґураційна промова на Міжнародньому кооперативному конґресі, що відбувся у вересні 1907 р. в Кремоні, була найкращою кооперативною промовою, яку я чув впродовж 40-ка літ мого кооперативного життя. Ось деякі слова з тої його промови: »Майбутність богатьох держав мало залежить від урядів і парляментів, цих ефемерних проявів проминаючих тенденцій. Справжня майбутність народу виростає, як із зародка, з його кооперативних інституцій і нових проб, що приготовляють розвязку соціяльного питання«.

Гріхом є, що промови і статті Люцатті не появилися окремою публікацією. Вийшли тільки у видавництві Дзанікелі (Zanichelli) в Больонії його »Спомини«, але ці дуже цікаві спомини описують майже виключно політичну діяльність Люцатті.

Останнім його кооперативним почином було основання в серпні 1922 року Вільного Кооперативного Університету в Римі, першого в своєму роді. Приведемо тут малий уривок з його інавґураційної — одної з останніх — промови: »оповідання про ті перепони, в ріжних середовищах, що відкриватимуть поставу робітників при їх переборенню чи уляганню їх наслідкам, становитимуть нову історію, що має вповні розгорнутися може вперше в цьому університеті, де викладатимуть визначні особи, а між ними один з наших старих учителів і знавців — Тотоміанц. Ця історія могла би мати своє вимовне значіння під таким титулом: аналіза й синтеза фізіольоґії й патольоґії кооперативних установ...«.

»Але ще більше блищать славою скромні робітничі асоціяції, що висушують стільки незнаних сліз, розсипають сяйво милосердного покріплення в ізбавлені й розсміяні хати, де заузлені священні родинні звязки. Вони здійснюють моральний поступ людства ще більше, ніж помножують капітали і наближують континенти... вони зближують до себе і збогачують душі всіх терплячих, що підносяться взаїмно гідністю праці і опіки«.

»О! Якщо завзятою і щирою помічну всіх товариств італій-

ських робітників, що зійдуться з усіх усюдів і застрінуться тут одні з одними, наша інституція зможе, поза і понад усіяною відзначеннями урядовою дипльоматією, піднятись цієї ініціятиви виключно силою науки, переміненої в добро, я кликнув би вдоволений перше ніж вмерти:

»тепер, о Господи! відпусти раба твого в спокою, бо очі мої бачили твоє спасіння, тобто загальну вселюдську кооперацію«.

Для автора цих рядків Л. Люцатті був не лише учителем, але теж добрим і великим приятелем. У 1920 році, коли Люцатті почув, що я майже стратив зір, написав мені таке письмо: »Внутрішній вогне, світи тепер живіще« — так сказав Мільтон, кажучи про свою фізичну сліпоту — і я віщую свому великому другові Тотоміанцові, що внутрішній вогонь його красної душі, світитиме теж повним світлом його очей«.

В. Тотоміанц.
(З італ. пер. Вт. Л.).

НАРОДНЄ ГОСПОДАРТСВО

Хто є виновником дорожнечі споживчих продуктів*)

Богато причин склалося на те, що ціни збіж почали було від літніх місяців 1936 року йти вгору; а за найголовнішу з них уважається минулорічний світовий неврожай і в звязку з тим — вичерпання запасів збіж. Відгуком цього була звишка тихже цін на краєвих ринках Польщі. Таким чином причиною тої звишки не була в ніякому разі спекуляція, і всі цього роду обвинувачення по адресі хліборобів слід уважати за безпідставні. — Зате з другого боку сталося фактом, що передминулорічна урядова акція за знижкою цін деяких позахліборобських виробів потягнула за собою вниз й ціни хліборобських продуктів — і то як ростинних, так і годівельних. Та не зважаючи на це — з нагоди звишки с.-г. цін на світових ринках — зачали підноситися в Польщі ціни муки, печива, рівнож, які ціни мясних виробів, мимо того, що живина виказувала противну тенденцію. І ця звишка мала вже всі прикмети спекулятивного підшрубовування цін. Одначе всі користи від цієї звишки минали хліборобів-продуцентів сирівця, а множили собою зиски посередництва.

*) Вільний реферат статтей: „Próba analizy kosztów pośrednictwa i przerobu produktów rolnych". та „Próba analizy kosztów pośrednictwa w obrocie żywcem i mięsem". — („Wiadomości Lwowskiej Izby rolniczej",№ 7. за 1936 р. і № 3. за 1937 р.). — Ред. »К. Р.«.

Правдивість цього ствердження — щодо муки та виробів з неї — підтверджує порівнання цін хліба, муки і коштів випіку. З такого порівнання цін випливає незбито, що на ціну готового споживчого продукту (хліба) впливали найбільше кошти посередництва і випіку — тим, що на початку 1936 року не виказали, порівнюючи до цін з 1927 року, такої знижки, як ціни муки.

А саме:

	1927 22.I	1936 3.I	% до ціни 1927 р.
	(в злотих за 100 кґ).		
ціна житньої муки виносила	68.00	21.00	30.90
кошти випіку виносили	19.80	14.00	70.07

Бачимо, що кошти випіку знизилися всього лиш до 70.7%, тоді як ціна муки за той час впала аж до 30.9% (ціни 1927 р. = 100%).

Як кошти випіку впливали на ціну хліба бачимо з такого зіставлення вислідних калькуляції випіку хліба зі 100 кґ. житньої муки, переводженої львівським пекарським цехом в тому ж відступі часу:

	1927 22.I	1929 26.I	1933 10.IV	1936 3.I	1936 30.X
кошти випіку	19.80	17,71	15.95	14.00	14.00
мука	68.00	60.00	32.60	21.00	26.00
хліб	87.80	77.71	47.95	35.00	40.00

Коли ціну готового хліба приняти за 100%, то відсоток муки і коштів випіку становитимуть в тій ціні ось які дані:

	1927 22.I	1929 29.III	1933 10.IV	1936 3.I	1936 30.X
кошти випіку	22.55	29.79	32.26	40.00	35.00
муки	77.45	77.21	66.74	60.00	65.00
хліб	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Виказані тут кошти випіку покрили частинно хлібороби, а в значній теж частині споживачі хліба.

Погляньмо тепер на ролю посередництва в ділянці творення цін живини і перетворів з неї. В цій ділянці товар переходить цілий ланцюг посередників. Поки він дійде від продуцента-рільника до споживача, то проходить щонайменше через руки чотирьох ріжного роду купців, з яких кожний мусить »заробити своє«. До цього зарібку долучаються у міжчасі ріжні оплати й свідчення на річ держави і самоврядування, кошти транспорту, платня робітників, зарібки доставців і т. д.

Всі ті складники ось у якій мірі партиципують в ціні напр. свинних мясних виробів, що її платить споживач (дані з 1934 року):

рільник одержує	34,4%
залізниця	4,7%
державний скарб	0.6%
місто (самовряд.) побирає	2.4%
платня робітників	5.1%
ремісники-детайлісти	12.6%
посередники (всі разом)	41.2%

Відносини на мясному ринку від 1934 до 1937 року не змінилися, а так само не змінився і вищенаведений поділ ціни (калькуляція) мясних виробів.

Коли з другого боку глянути на детайлічні ціни живини і мяса в 1937 році та порівнати їх з цінами в 1933 році (принявши ці останні за 100), то побачимо, що в той час, коли ціни живини (1 кґ. жив. ваги) не змінилися, ціни мяса (плачені за 1. кґ.) зросли більше, як на 8%, виказуючи й в міжчасі (з виїмком 1934 р.) сталу звишкову тенденцію.

Ілюструють це ось які показчики відношення між згаданими цінами 1933 року і 1937 року за даними центральної міської торговиці у Львові:

	1933	1937
корови	100	100.0
свині	100	100.0
воловина	100	108.5
свинина	100	108.8

При незміненій ціні живини, коштів достави і перерібки та свідчень найправдоподібнішим буде припущення, що джерело звишки ціни мяса треба шукати в зисках посередників — дарма, що о прямі докази на це тяжко, з огляду хоч би на брак нотувань цін живини у рільника.

Ту саму, якщо не більш разячу картину маємо й при порівнанню гуртових цін живини з гуртовими цінами мяса у тих-же роках (1933 і 1937). В той час, як ціни коров навіть впали (в січні напр. 1935 року виносячи 34—41 зл., а в томуж місяці 1937 р. — 29—39), ціни волового мяса піднеслися з 76 до 102 зл.; свині, що правда, пішли за той час вгору — з 52 до 84 зл., а ціни свинини — з 77 зл. до 119 зл. (в лютні 1937 аж до 124 зл.). І тут звишку ціни — при незміненню всіх інших складників — треба віднести на рахунок посередництва; причому при свинях вони задоволялися меншим зиском, як при свинині.

Ще більше відтінюють цю ріжницю відсоткові покажчики розвитку тих-же цін. І так, в 1937 році ціни коров, телят і свиней

та їх мяса стояли в ось якому відношенню до тих же цін з 1935 року, принятих за сто:

	Корови	Волове мясо	Телята	Телятина	Свині	Свинина
I. 1936.	104.1	100.5	92.7	96.5	120.9	107.5
I. 1937	92.7	117.5	123.6	117.5	129.2	118.4
II. 1937	98.1	113.8	105.9	108.6	123.6	128.4

Тенденція на живину за цілий той час була знижкова, а на мясо навпаки — звишкова.

Наведена табличка ілюструє не тільки розіпяття цін в часі (доземо), але й ріжницю в цінах між дотичною живиною і мясом з неї (поземе розіпяття). Тільки при телятині помічаємо дещо лагідніше розіпяття цін в обох відношеннях.

Цікаво теж приглянутися, які в тому самому часі були ціни живини і мяса в гурті і в детайлю у Львові.

Цікаво представлялася у Львові ріжниця між гуртовими цінами живини і мяса. Розіпяття між цінами 1 кґ. живої ваги і мяса вагалося протягом років 1935—1937 ось як:

для волового мяса між 40 і 76 ґр. понад ціну живини, виносячи в січні, наприклад, 1935 року 123,5%, а в січні 1937 р. аж 251.7% — до ціни коров у томуж часі; для телятини вагання тої ріжниці були не менші: в межах 32—68 ґр. понад ціну 1-го кґ. живини, виносиячи, наприклад, в січні 1935 р. 85.3%, а в січні 1937 року 72.1% до ціни телят; для свиней — ріжниці між гуртовими цінами живини і мяса (в користь цього останнього) вагалися в межах 18—50 ґр. понад ціну 1-го кґ. живої ваги, виносячи в січні 1935 року 48,1% а в січні 1937 р. 38.4% понад ціну безрог.

Наведені ріжниці вказують на вагання зисків, що ними задовольнялися — раз в більшій, а іноді в меншій мірі — гуртівники в торговлі мясом і живиною.

Остається порівняти ще гуртові ціни з детайлічними цінами мяса у Львові в 1935, 1936 і на початку 1937 року. Ріжниця між гуртовою і детайлічною ціною вепрового мяса вагалася тоді в межах 12—20% в користь детайлю, виходячи часом поза горішню й долішню границю тих вагань. В грошах ця ріжниця виносила нормально 10 до 20 ґр., — зіступаючи (в липні 1935 до 0., і осягаючи максимальну висоту в листопаді тогож року — 56 ґр., або 53.8%). В лютні 1937 р. вона виносила 6 ґр., або 4.6%, тоді як на початку 1935 року — 33 ґр., або 42.8%.

Щодо ріжниці між гуртовими і детайлічними цінами волового мяса у Львові від початку 1935 року і аж до лютня 1937 р. — то тут бачимо поважні скоки: в перших 4-х місяцях 1935 р. ця ріжниця вагалася між 18 і 27 ґр. в користь мяса (в проц. між 21.9—37.0); три слідуючі місяці виказали різкий її спад до 7 і 4 ґр (7.5%, 4.2%), щоби в серпні 1935 року знова підскочити до 24 ґр. (25.0%) і в грудні тогож року осягнути 26 ґр. (30.9%). Цілий 1936 рік ха-

рактеризує відтак низький рівень ріжниці між гуртовою і детайлічною ціною воловини: в більшости місяцях вона вагалася між 2 і 9 ґр. 2.0—11.2%), знижуючись до — 2 ґр. (в некористь мяса) і підносячись до 12 ґр. (13.6%) в зимових місяцях. В січні 1937 р. ріжниця та виносила — 2 ґр (в некористь мяса), а в лютні 2 ґр. в його користь. **Вт.**

КООПЕРАТИВНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ

Вишкіл кооперативних працівників

(Які є проєкти їх формальних кваліфікацій).

Нова шкільна реформа в Польщі старається так перебудувати шкільництво, щоби воно відповідало більше вимогам господарського життя. Її орґанізаційна схема дає багато можливостей фахового спеціялізування шкіл від найнижчого до найвищого типу. Недовіря до реформи, про яке тут і там чується, походять, на нашу думку, від непорозуміння незорієнтованих, від привички до старого й остраху перед новим і вкінці від того, що підготова умов до створення якоїнебудь школи, хочби й найнижчої господарського типу вимагає деякої напруги енерґії й більше засобів, як орґанізація загальноосвітньої школи, для якої вистарчало кілька мап, стіл, лавки, вчитель, що міг від біди вчити й більше предметів.

Зрештою успіх усякої реформи в великій мірі залежить від того, як її переводиться і з якими засобами — моральними й матеріяльними. Як не як постава нашого громадянства мусить бути до неї активна, не пасивно вижидаюча — ми ж можемо орґанізувати приватне шкільництво й можемо мати все таки деякий вплив на орґанізацію державних шкіл. Зокрема більше уваги треба нам присвятити справі орґанізації фахових шкіл, і то таких, що відповідають не лише нашим сучасним вимогам, а й нашим плянуванням майбутньої суспільно-господарської розбудови.

Знова з чисто формально-практичних оглядів треба нам числитися з фактом поширювання щораз дальше від початкових народніх шкіл примусу формального образування. Законні вимоги формального вишколу, підготовка до фаху небаром можуть обняти всі ділянки праці. Незадовго матимемо законні приписи щодо формальних кваліфікацій і в торгівлі, яка досі була найбільш свобідним призванням.

Почалася теж нещодавно акція за встановлення кваліфікаційних норм для кооперативних службовиків. Як би її розглядати докладно з усіх сторін, то певно найшли б ми теж неодно засте-

реження до неї, але матиме вона напевно й позитивні наслідки теж і для наших умов.

На зібранні Державної Кооперативної Ради 2. XII. 1936 р. поручено Комісії Кооперативного Навчання Наукового Кооперативного Інституту виготовити напрямні щодо кваліфікаційних вимог фахового й загально-освітного вишколу кооперативних службовиків. На підставі переведеної анкети згадана комісія виготовила вже проєкт*), що має: а) засновні вимоги, важні для всіх типів кооператив і б) такі, що мають значіння для службовиків поодиноких видів кооператив і виконуваних у них функцій.

Проєкт, визнаючи вимоги шкільних кваліфікацій для кооперативних службовиків, спирається на новому устроєві фахових шкіл.

Основна вимога проєкту постановляє, що кожний кооперативний службовик має виказатися передусім кооперативним вишколом.

І. високошкільне (академічне) образування мають мати: а) Начальники (провідники) відділів господарських централь, начальники канцелярій тих централь і секретарі ревізійних союзів; б) директори великих, орґанізаційно й економічно розвинених споживчих кооператив; в) директори більших народніх банків (у нас Українбанків); г) директори більших торговельних хліборобських кооператив (для закупу й збуту).

Які ж високі школи вимагаються для тих провідників більших (III евент. II ст.) кооперативних орґанізацій? — Вища торговельна школа з кооперативною спеціялізацією в споживчо-збутових кооперативах і кооп. банках, вища хліборобська школа з торговельно-кооперативною спеціялізацією в сільсько-господарських кооперативах, вища технічна школа (відповідний виділ політехніки) доповнена кооперативним курсом в більших кооперативах, що ведуть продукційні відділи в молочарських, ремісничих, в кооперативах праці й ін.).

II. Школи ліцейного типу мають мати покінчені члени управ середніх кооператив кредитових, споживчих і ін.

Для них найвідповідніші будуть кооперативні ліцеї з потрібною господарською спеціялізацією, також купецькі ліцеї, доповнені кооперативним курсом для споживчих і кредитових кооператив, а хліборобські ліцеї (в яких обовязково навчається кооперації) для сільсько-господарських кооператив.

III. Фахову ґімназію треба буде мати: а) управам (провідникам) однокрамничних кооператив, чи радше більших крамниць, що належать до одної кооперативної орґанізації; б) на-

*) Передаємо за інформаціями статті Ф. Домбровського в міс. „Głos Szkoły Zawodowej„ 1937 № 4—5 і дискусій на одній конференції учителів фах. шкіл.

чальникам крамниць і маґазинів торговельно-хліборобських кооператив; в) помічним силам в канцеляріях господарських централь, ревізійних союзів і більших кооператив. Для тієї катеґорії службовиків найліпшою буде спеціяльна кооперативна ґімназія (4-літня), евент. також купецькі й хліборобські ґімназії, доповнені кооперативними курсами, орґанізованими в ревізійних союзах кооператив.

IV. Школи фахової підготовки 1. ступня (однорічну кооперативну, торговельну, хліборобську й ін., після скінчення народньої школи 1. ступня — тобто й сільської) повинні покінчити: помічні сили в більших кооп. крамницях і складницях, крамарі сільських кооператив, рахункові службовики в сільських кредитових кооперативах.

Окремо нормується справа практики учнів абсольвентів шкіл та кооп. курсів. Диспонувати практикою будуть ревізійні союзи й Кооп. Ради, видані будуть спеціяльні норми про час і винагороду за працю в часі практики. Рівночасно вирішено створити окремі фонди на практику при Кооперативних Союзах і Державній Кооперативній Раді. До практики в кооп. установах будуть мати першенство учні й абсольвенти кооп. шкіл і курсів.

Згадати треба, що шк. реформа допускає орґанізацію ріжнородних спеціяльних господарських курсів і досвідних шкіл.

В частих тепер усних і писемних дискусіях про вишкіл кооперативних службовиків підкреслюється з одного боку частий брак кооперативної ідейности та освідомлення у торговельних і виробничих фахівців, що працюють в кооперації, з другого боку клопіт, що часто вишколені ідейні кооператори тяжко дають собі раду в справах спеціяльних господарських чинностей. Нині особливо в нас видно це в організації ділянки кооперативного збуту. На вишкіл кооперативних службовиків у цьому напрямі велику увагу звернули саме польські кооперативні круги. Так у них як і у нас помітна дотогочасна однобічність у підготові кооперативних службовиків, що зводилася в більшій мірі до підготови канцелярійного персоналу — книговодів, кореспондентів, відтак крамарів і т. д. Натомість у організації програми шкіл і курсів менше було чисто господарської, торговельної (в ширших розмірах), в нас зокрема збутової, виробничої спеціялізації.

Про таку спеціялізацію треба тепер конечно подбати й довести до доцільної синтези в навчанні й вихованні кооперативного нарібку. **І. Витанович.**

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

Пять літ праці кооператив для закупу і збуту Тернопільщини

В часі корисної господарської конюнктури в літах 1926/28 кооперативи для заг. закупу і збуту тернопільської округи виказують щощраз більший розвиток. Торговельні обороти постійно зростають, білянси виказують поважні надвишки. Зростають й оборотові фонди. Рівночасно щедро боргується, кооперативи вичерпують щораз більше плинний капітал і тому змушені затягати щораз свіжі кредити.

Приходить господарська кріза, а вкінці — події 1930 р. Підірвані матеріяльно внаслідок цих подій, а рівночасно позбавлені оборотових фондів через надмірне розборгування та відмову кредитів зі сторони П. С. К. й приватних фірм — починають кооперативи хилитися до упадку, а деякі з них, навіть великі кооперативи, як в Купчинцях, Денисові, Богатківцях зовсім припиняють свою діяльність. Це захитує й Подільським Союзом Кооператив, що опиняється над берегом пропасти. Здавалобися вже все пропало, — ще якийсь час — і готова розвалитися кооперативна будівля в окрузі, збудована великим накладом енерґії всього громадянства. Однак ненадійно пробуджується енергія в селах, активізується кооперативний осередок і наступає перелім та зворот на краще. Був це 1931 рік. Завдяки жертвенній праці передусім організаційного відділу та богатьох сільських кооператорів в літах 1931/34 вдалося не тільки врятувати П. С. К. і кооперативи перед упадком, але спрямувати їх на такий шлях розвитку, що сьогодня тернопільська округа на протязі 5 літ постійно виказує розвиток на всіх ділянках.

*

Пригляньмося тепер праці кооператив для заг, закупу і збуту за останніх пять літ себто від 1932 р. Як вже вище зазначено, в 1931 р. наступив зворот на краще, бо не тільки що здержано дальший занепад кооператив, але вже денеде й появляється оживлення кооперативного руху; щойно згодом в 1932 р. наступає повне оживлення всіх кооператив для заг. закупу і збуту цілої округи.

Членство.

В тернопільському районі під цю пору є всего 22.197 рільних господарств, з чого 15.563 українських господарств, або 70.11%, а решта припадає на польські (26%) і жидівські. На кількости польських і жидівських господарств заважили деякі села (Ходачків великий, Забойки, що мають ледве 15% українських господарств, Бірки великі, Буцків, Баворів 50—60% українських

господарств; решта польські господарства) і містечка (Кізлів і Озірна, що мають поважний відсоток жидівського населення). Стан посідання за останні 3 роки незначно змінився, і то на нашу некористь, бо в 1934 р. наші господарства творили 70.40%, а в 1936 р. 70.11%, себто зменшення стану посідання на 0.29%.

Українських кооператив для заг. закупу і збуту було 81, що обєднювали 10.560 членів, або 67.85% українських господарств; в 1934 р. скооперовання було 65.60%.

Рух членів представляється так:

Рік	Членів	Приріст членів	%
1932	7.325		
1933	8.117	792	10·79
1934	9.094	977	12.04
1935	10.038	944	10.38
1936	10.560	522	5.20

На протязі 4 літ прибуло 3.235 членів! Коли взяти під увагу кількість членів на 1 кооперативу, то в 1936 р. вона виносить в пересічи 130 членів, а в 1932 р. було лише 100 членів.

Участь жіноцтва в членстві дуже мала, бо в 1936 р. було ледви 1.670 жінок або 15.82% всіх членів. На протязі 3 літ прибуло тільки 485 жінок в члени кооператив.

Оборотові фонди.

Рівночасно з приростом нових членів, збільшенням торговельних оборотів і активізацією білянсів кооператив зростали і їх власні фонди, а рівночасно зменшувалися чужі фонди. І так, оборотові фонди в 1934 і 1936 представляються ось як:

в 1934 р.:

а) власні:		б) чужі:	
уділи	49.079 зл.	кредити готівк.	44.169 зл
запасний фонд	213.201 „	кред. товарові	36.705 „
зиски	14.058 „	інші фонди	34.308 „
Разом	276.338 зл.		
від цего страти	7.705 „		
Разом	268.633 зл.	Разом	115.182 зл.

в 1936 р.

а) власні:		б) чужі:	
уділи	56.346 зл.	кредити готівк.	40.275 зл.
запас. фонд	227.957 „	кред. товарові	25.718 „
зиски	23.522 „	інші фонди	35.160 „
Разом	307.825 зл.		
від цего страти	6.539 „		
Разом	301.286 зл.	Разом	101.453 зл.

З повищих зіставлень бачимо, що на протязі 2 літ власні фонди зросли на 32.656 зл., або 12.16%, а чужі зменшилися на 13.729 зл., або 11.92%.

Візьмім тепер відношення власного майна до чужого за останніх 6 літ; воно представляється так:

в 1931 р. виносило як	1:0,69	в 1934 р. виносило як	1:0,41
„ 1932 „ „ „	1:0,55	„ 1935 „ „ „	1:0,38
„ 1933 „ „ „	1:0,45	„ 1936 „ „ „	1:0,33

Протягом 5 літ кооперативи значно поправили це відношення на користь власних фондів.

Унерухомлені фонди:

1. Рухомости: Білянсова вартість рухомостей з кінцем 1936 р. виносила 115.588 зл., а така сама їх вартість з кінцем 1934 року, себто в році, коли кооперативи мусіли перевести переоцінку рухомостей і нерухомостей, виносила 123.735 зл., з чого вартість машин була 57.716 зл.; отже стан їх тільки незначно зменшився.

2. Нерухомости: Білянсова віртість нерухомостей з кінцем 1936 р. виносила 64.825 зл., а в 1934 р. виносила 58.735 зл., себто їх вартість збільшилася на 6.090 зл., тому що деякі кооперативи почали будову.

3. Льокації: Внаслідок поважних білянсових страт П.С.К., на покриття яких не вистарчив запасний фонд, і покрито їх частинно уділами, — кооперативи в 1931 р. втратили частину своїх льокацій в П. С. К. Починаючи від 1932 р., льокації кооператив постійно зростають, в першу чергу тому, що кооперативи вивіновують П. С. К. Стан льокацій в поодиноких літах преставляється так:

Рік	Разом зл.	Зріст на зл.	%
в 1931	18.470		
„ 1932	39.748	21.278	115,02
„ 1933	63.556	23.808	59,97
„ 1934	80.052	16.496	25,94
„ 1935	90.241	10.189	12,73
„ 1936	95.865	5.624	6,23

З повищого зіставлення бачимо, що на протязі 5 літ льокації збільшилися на 77.395 зл. або 419%, при чому треба зазначити, що майже 94% льокацій — це уділи кооператив в П. С. К. Рівночасно це зіставлення вказує, що зріст льокацій в кооперативах з кожним роком постійно маліє, і то все понад 50% в порівнанні до попереднього року. Це явище пояснюється тим, що, в міру скріплення П. С. К., ставиться до кооператив щораз меньші вимоги відносно дальшого його вивіновування.

Торкнемося тепер найбільшої болячки наших кооператив а саме боргів.

Борги.

Починаючи від 1925 р., борги в кооперативах постійно зростали. Хоч кооперативи по 2 чи 3 роках побачили, яке лихо гро-

зить їм в наслідок цего марнування гроша, то майже ніодна з них не старається запобігти цему лихові і видати безоглядну боротьбу боргам. Щойно сильне потрясення і заломання багатьох кооператив в 1930 р., опамятало кооперативи, і вони приступають до стягання боргів, обмежуючи рівночасно уділювання нових боргів. Пригляньмося, як представлялася справа боргів в тернопільщині від 1930 р.:

Рік	Лядових боргів зл.	Спад на зл.	в %
1930	97.269		
1931	72.826	24.443	25.12
1932	60.900	11.926	16.37
1933	48.247	12.653	20.76
1934	39.644	8.603	17.83
1935	34.156	5.488	13.85
1936	27.461	6.664	19.59

На протязі 5 літ кооперативи стягнули 69.808 зл. боргів, тому стан боргів від 1930 р. зменьшився на 254.2%. Однак не всі кооперативи виказують спад боргів, бо деякі з них й дальше боргують та виказують зріст боргів. Одночасно інші кооперативи — а є вже їх 12 (в 1934 р. було тільки 6) або 14.8% кооператив тернопільщини — в своїх білянсах не виказують боргів.

Стан боргів з інших років (борги за с.-г. продукти, артикули с.-г. потреб і т. п.) постійно зменьшується; і так:

в 1932 р.	спад	виносить	25.60 %	
„ 1933 „	„	„	54.17 %	
„ 1934 „	„	„	20.73 %	
„ 1935 „	„	„	—	брак точних даних,
„ 1936 „	„	„	40.65 %	або на 18.717 зл.,

так, що з кінцем 1936 р. остало тих боргів ще на 26.578 зл. Як бачимо, справа ліквідації боргів представляється досить корисно.

Торговельна діяльність.

Торговельні обороти кооператив постійно зростають, мимо поважної знишки цін товарів в 1934/1935 р. Вправді деякі кооперативи виказують спад торгів передусім в 1934 і 1935 р. р., то всетаки зріст торгів значно перевищує спад їх, що його виказували деякі кооперативи.

А. — Коли візьмемо під увагу торги за товари, то вони представляються так:

Рік	торг на кооперативу виносив	отже зріст в %
1933	13.870	
1934	16.053	15.74
1935	16.212	1.00
1936	17.183	6.00

Загальна сума торгів за товари в 1936 р. виносила 1,409.046 зл., тоді як в 1935 р. була 1,280.721 зл.; отже є зріст на 228.324 зл. або 15.2%. Беручи під увагу господарства, одержимо пересічний річний торг на 1 господарство 63.64 зл., а на 1 українське господарство річно 89.96 зл., в той час, як у 1934 р. пересічний торг на 1 господарство виносив 61.90 зл., а на 1 українське господарство 88,00 зл. Бачимо, що торг на 1 українське господарство від 1934 р. збільшився на 1,96 зл., а на 1 господарство взагалі — на 1.74 зл. Це вказувалоби, що українське населення щораз більше горнеться до кооперації.

Відносно торговельної вірности кооператив що до закупна товарів до П. С. К. то вона також з кожним роком поправляється, бо в 1934 р. вона виносила 57,24%, в 1935 61.18%, а в 1936 вже 63.21%. Рівночасно зменшується відсоток закупів у приватних фірм, що в 1934 р. виносив ще 39.04%, а вже в 1936 р. — тільки 32.50%, з чого неоправданих закупів було на 18%.

Рівночасно зі збільшенням оборотів зменьшуються й кошти достав, що в 1934 р. виносили 1.58%, а в 1936 р. 1.13% загального закупна.

Б. — В ділянці с. г. продуктів є вагання що до торгів і кількости с.г. продуктів. І так, прим., в 1934 р. зазначується спад торгів на 1.15%, а рівночасно є зріст збуту кількости яєць на 28.9%, а збіжжа на 14.2%. Знову в 1936 р. торги за с. г. продукти виказують зріст на 9.72%, а рівночасно є спад кількости яєць на 13.81%. На зріст торгів за с. г. продукти влинула поважна звишка цін, що зазначилася в другій половині року.

Збут с. г. продуктів кооперативами представляється так:

а) Яйця

	к-ви продали:	з чого до ПСК доставлено:
в 1932 р.	137.697 кіп	123.074 кіп або 89 %
„ 1933 „	120.391 „	112.234 „ „ 93 „
„ 1934 „	155.204 „	144.110 „ „ 92 „
„ 1935 „	149.080 „	146.710 „ „ 98 „
„ 1936 „	126.447 „	126.447 „ „ 100 „

Повище зіставлення вказує, що кількість яєць, доставлених до кооператив, починаючи від 1935, зменьшується, на що вплинув спад продукції в районі, а рівночасно збільшилася вірність до П. С. К.

б) Збіжжа

	кооперативи продали:	
в 1932 р.	8.044 сонт.	
„ 1933 „	7.458 „	
„ 1934 „	8.517 „	з чого ПСК 34.14 %
„ 1935 „	109.870 „	
„ 1926 „	260.199 „	з чого ПСК 51.77 %

Як бачимо, від 1935 р. збут збіжжа значно збільшується. Однак не все збіжжа доставляється до П. С. К., бо ледви 51.67%. Причиною цего явища є недостача оборотових фондів П. С. К., а в першу чергу брак збіжевих магазинів в районах Купчинці — Денисів і Микулинці, що значно утруднює доставу збіжжа кооперативами тих районів до П. С. К.

Висліди господарської діяльности.

Візьмемо під увагу доходи кооператив з рку товарів, рку с. г. продуктів і рівночасно кошти завідування, а вкінці кінцеві висліди господарської діяльности за час від 1931 р. — 1936 р.

Справа ця так представляється в поодиноких роках:

Рік	дохід з торгів в зл.	дохід з с. г. продуктів в зл.	кошти завід. зл.
1931	109.805	30.995	128.654
1932	109.252	22.848	110.493
1933	104.117	16.826	99.211
1934	106.211	18.763	110.229
1935	112.406	24.051	121.714
1936	118.824	27.640	119.945

З повищого зіставлення бачимо, що товаровий відділ не покриває коштів завідування, за виїмком одного 1933 р., в якому дохід товарів перевищив кошти завідування на 4.906 зл. В інших літах частина доходу за с. г. продукти мусіла піти на покриття коштів завідування.

Кінцеві висліди господарської діяльности кооператив за останніх 6 літ ось такі:

Рік	кооператив		білянсова надвишка зл.	кооп.	стратили зл.
1931	47	виказали	21.002	28	30.509
1932	50	„	19.697	23	20.497
1933	52	„	16.250	21	8.985
1934	59	„	14.058	17	7.705
1935	51	„	16.173	28	6.737
1936	68	„	22.779	13	6.464

З повищого зіставлення бачимо, що в 1931 р. надвишка страт над білянсовими надвишками виносила 9.507 зл.; в 1932 р. ця надвишка страт над білянсовими надвишками виносить вже тільки 800 зл., а в 1933 р. наступає значна поправа, і ми вже бачимо додатне сальдо на 7.665 зл. Воно зменьшується в 1934 р. до квоти 6.353 зл., щоби знову піднестися в 1935 р. на 9.436 зл., а в 1936 р. аж на 18.315 зл. Рівночасно завважуємо, що страти кооператив від 1931 року постійно зменьшуються, а при чому й число стратних кооператив також маліє, за виїмком 1935 р., в якому кількість коопера-

тив, що виказали страти, значно збільшилися. Відносно кооператив, що їх білянси виказали надвишки, треба зважити, що число їх постійно зростає — знову за виїмком 1935 р., в якому переведено відписання поважних квот сумнівних довжників та інших активів, при чому сума білянсових надвишок від 1931 р. постійно меньшає, щоби в 1935 р. знову піднестися.

Поданий нами цифровий матеріял щодо кооператив для заг. закупу і збуту тернопільської округи виказує, що, завдяки спільним зусиллям П. С. К. і цих кооператив, здобуто протягом кількох літ поважні досягнення на господарській і організаційній ділянках. І треба побажати тільки, щоби цей розвиток дальше поступав тими кроками, що ними він йшов до цеї пори, а тоді напевно тернопільська округа осягне такі успіхи, про які й не снилося нікому тому кілька літ.

Іван Гурик.

Наукова праця українського професора на сторінках міжнародного кооперативного журналу. — Відомий квартальник „Révue des Etudes Coopératives орган союзу французьких кооперативів, помістив у книжці за перший квартал 1937 року працю професора Української Господарської Академії Бориса Мартоса під заголовком: „La classification des Sociétés coopératives" — про клясифікацію кооперативних обєднань. Праця займає 22 сторінки друку, в якій подана критика ріжних клясифікаційних схем, що зустрічаються в дотеперішній науково-кооперативній літературі, докладно проаналізовано ознаки, на основі яких має будуватися клясифікація кооперативних підприємств, побудована відповідно до соціяльно-економічної природи кооператив, їх цілевих завдань і організаційного звязку. — Узгляднено клясифікації: Г. Шульце-Деліча, Г. Кауфмана, Е. Якоба, Р. Ліфмана, Ф. Оппенгаймера, В. Виґодзінского, М. І. Туган-Барановського. По критичному розборі цих проб автор дав свою, нову клясифікацію на основі проаналізованих ним ознак.

СЕРЕД КНИГ

Dr. M. Weden: Arbeitsweise und Arbeitsziele des landwirtschaftlichen Genossenschaftswesens. Prag. 1936. — Голова центрального союзу с. г. кооператив Чехії, др. Моріц Веден, прислав мені оце свою вищеназвану брошуру. На цю тему вже написано богато брошур і дійсно нелегко сказати до цього щось нового. Та проте д-р Веденові вдалося зробити її цікавою навіть для пересиченого читача. Деякі думки він висловив так ядерно, що мало-сьби охоту їх навести.

На 1. стор. він пише: »Трудна фраза, жадне ділєтанство не всилі посунути вперед кооперації. Кооперація це також боротьба з ділєтанством і з фразою, боротьба з голими теоріями без практичних господарських основ«.

На 6. стор. він пише знов: »Заки основувати кооперативу, треба собі здати з того справу, чи можливе виконати ті завдання, які до неї ставиться і тут грає першу ролю ось яка правда: що найвищою вимогою кооперації є не нагромадження капіталу, тільки співділання членів. Кооператива не може існувати без капіталу. Але капітал це тільки помічний засіб для того, щоби ство-

рити основу для кооперативних діл«.

Автор сам перед літами висловився, що кооперація є засобом боротьби з капіталізмом, але тепер він думає, що є дещо правди і в такім сказанні: »кооперація не є засобом боротьби з капіталізмом, тільки засобом оборони від його переростів«.

Рацію має автор у такому вислові: »є завше небезпека — хотіти розвивати кооперацію при допомозі державного впливу. Як досвідні кооператори, мусимо від того боронитися. Це однак не значить, що ми не маємо нічого вимагати від держави для кооперації. Це бувби блуд. Мусимо вимагати від держави для хліборобства, що лише можливе. Платимо досить податків і мусимо дбати про те, щоби ті великі податки у великій частині плили туди, звідки вони прийшли. Мусимо вимагати, щоби держава підпирала кооперацію розумним законодавством та доцільною адміністрацією. Одначе мусимо відхилити кожний вплив на ведення і господарку кооператив; з цієї причини не треба добиватися субвенцій для кооператив. Одначе субвенції на урядження кооп. шкіл, досвідних стацій, підмог на уводження нових продуктів мусимо жадати — оскільки через те не попадаємо в неволю. Кооператива не сміє також попадати у залежність від політики та від партій.«

На кінець наведемо ще одно місце з книжки др. Ведена, в якій він підкреслює моральну вартість кооперації:

»Визначною ціллю кооперації є вкінці уведення і удержання чесности і вірности у господарських зносинах. Вірність і чесність мусять бути в кооперації, вони мусять звідси перекидатися також на окремі (приватні) господарства«.

Бажаємо цій брошурі успіху в часі, коли так мало читається поважного, а ще менше купується.

В. Тотоміанц.

Швайцарський католик про етатизм*). Теперішній етатизм видається, на перший погляд, проминаючим явищем. Цим ми хочемо сказати, що, оскільки це явище відповідає конечности, то ця конечність є проминаюча. Треба сподіватися — і я є перебільшений оптиміст — що зубожіння, економічне й суспільне безладдя, повоєнна і сьогоднішня політична несталість не триватимуть довго, і що вмішування держави в абсолютно чужі для неї ділянки стратить помало рацію свого буття.

Якщо ні, то невідклично станеться ось що: Або вибухне проти самої держави револьта податників чи інших суспільних ґруп, націй. Але ця револьта ризикує закінчитися анархією. Вона вже проявляється в утечі від політики, в усякого роду хитрощах задля уникнення податкових доходжень, у збайдужілости до держави, збайдужінню, що звертається іноді проти самої батьківщини. В кожному разі констатуємо в демократичних народів почуття ворожости до держави. Держава це ворог, проти якого є законним боронитися всіми способами. Поняття держави має нахил розлучитися від поняття батьківщини, а так само від поняття уряду. Воно втрачає таким чином свій зміст. Держава тратить свій престіж. Вона виглядає, як тіло без душі, як труп. Або — коли хочете — держава стає нічим іншим, як скомплікованою машинерією, що скрипить, псується, пожирає забагато палива й кінчає тим, що стає неужиточною. Це чиста розтратність.

Друга можливість, коли живі люди, само громадянство сильно ослаблене, коли суспільні витвори надто розпряженін, розпилені, то сучасний етатизм вирodиться, більше або менше скоро, як у своє льоґічне завершення, в комунізм. Збіднілі маси, що їх політична сила сильно зросла, всіми засобами етатистичних інтервенцій штовхаться до комунізму. Прецінь яким правом бажається ще, щоби пролетаріят, котро-

---

*) Виїмок з праці : Gonzague de Reynold : „L'Europe tragique". Paris, Spes, 1934 p. 150—153.

го тягар безустанно збільшують позбавлені посідання і здеклясовані, живив почуття й потребу власности?

Я здефініював би отже етатизм, у якім загрузла демо-ліберальна держава, як: анонімний і колєктивний абсолютизм.

Цей абсолютизм є заразом слабий і могутній. Він є могутній саме тому, що він без голови. Не відомо, де саме його вдарити. Не відомо, як опанувати цю, заразом важку й аморфну масу. Він є органічно слабий, тому що цей абсолютизм робить державу нездібною правити, тому що він позбавляє її свого центра тяжости. Держава, дуже сильна а одночасно й дуже слаба остає таким чином без відклику й піддержки супроти самої себе. Влада є всюди, а відповідальности немає ніде: уряд скидає її на парлямент, парлямент на виборців, виборці її знова скеровують на уряд, який вже не діє інакше, як тільки через своїх урядників. Етатистична надорґанізація загрожує в кожнім моменті провалом від свого власного тягару. Вистарчає, щоби вона надпсулася в одному якомусь місці, щоби станути цілковито. Це є лихою прикметою всіх надорґанізацій, коли вони є чисто матеріяльні.

Далі, етатизм є чисто матеріяльною концепцією держави. Він позбавляє державу душі й цим він її вбиває. Ми є так нині опановані машиною, технікою, нашою механічною й індустріяльною цивілізацією, що після цього моделю ми виображаємо собі й розуміємо державу.

Етатизм це є отже складна система, відповідаюча простій, навіть упрощеній ідеї. Це ж бо є упрощена ідея все звірювати державі; і ось тут саме, у стремлінні до найменшого зусилля є психольоґічна основа модерної революції. Це ідея лінивих і слабих. Покажчик втоми й вичерпання так поодиноких осіб, як і суспільних ґруп. У політиків це брак уяви й повна нездатність знайти нові рішення. Етатизм є з другого боку блудним колом, бо, замісць лікувати від загального зубожіння й лінивости духа, він їх збільшує.

Етатизм став у багатьох містикою. Проста ідея, в дійсности, легко стає містичною ідеєю. Тому що вона проста, вона має подих правди: фальшива ідея — ясна. Вона зводить поверховні дмші, яких є більшість: вона їх принаджує. Вони вкладають у неї надію на краще завтра. Це є містика, вложена в ідею, що її екзальтує і перетворює у свого роду релігію.

Отже, є в тім якась релігія держави. Поруч релігії людськости, котрої та релігія є посестрою, вона є найбільш разячим покажчиком відродження поганства. Держава стає цілею в собі, принціпом, втіленням божескости: ми відкриваємо тут пантеїзм, що ним затроєна наша доба. Але як тільки держава стає сама для себе ціллю, вона проголошує себе чимось вищим від моралі; більше того, вона сама творить мораль; так повстають національні моралі, що випливають зі сучасного релятивізму.

Всі абсолютизми, преці, приходять з конечности до того, що вірять або у своє божеське походження, або походження з божеського права. Ми мали вже божеське право королів. Ми одержали теж разом з демократією божеське право народів. І ми маємо ось божеське право держави. Можна ще говорити про божеське право першого виду остільки, що князі, представники Бога на землі, чулися відповідальними перед Богом і своїм законом: божеське право королів у своїй суті було християнське. Таксамо й право народів було божеським, бодай у своїх початках; але незадовго воно розтопилося в блуднім народньо - гуманістичнім ідеалі романтизму й ляїцизму. Той ідеал, що на нього спирається нині держава, не є отже християнський, релігійний: він є суто — соціольоґічний.

І дійсно, оскільки він іще на чімсь основується, то це є або націоналістична доктрина, або комуністична, або врешті звиродніле демократичне почуття. В кожному з цих випадків він вироджується в примус над особою й духом, у панування матеріяльної сили.

Але, коли якийсь режім доходить до того, що приписує собі божеське право і стає цілею в собі,

вірить, що він є остаточною, досконалою й непереступимою межою у політичному розвитку — то це свідчить про те, що він близиться ко свого кінця. Він є близький до свого кінця, бо він перебільшив свої власні принципи. Тоді він згине, але скільки разом з ним згине і людських вартостей і людського життя!

Пер. Вт. Л.

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА

Ціни збіжа в ріжних краях. Для того, щоби оцінити вагу теперішньої звишки цін збіжа в Польщі, подаємо нижче порівнюючу таблицю цін з головних світових збіжевих ринків і Варшави:

Ціни 1 сотн. пшениці були (в зл. п.):

Пересіч	Н. Йорк	Ліверпуль	Гамбурґ	Варшава
в р. 1933/34	20,28	15,03	17,32	20,35
„ 1934/35	20,43	15,56	19,25	18,44
„ 1935/36	21,60	18,32	20,22	20,25
„ 1936 (V)	21,13	18,04	19,13	23,45
„ 1937 (V)	28,90	28,60	30,41	31,00

Ціни жита (за 1 сотн. в п. злотих):

Пересіч	Н. Йорк	Гамбурґ	Ліверпуль	Варшава
	в р. 1933/34	12,66	10,07	14,33
	„ 1934/35	13,77	12,22	14,73
	„ 1935/36	12,40	11,23	13,15
	„ 1936 (V)	12,92	11,89	14,65
	„ 1937 (V)	26,47	27,83	24,25

З того порівнання цін бачимо, що гуртові ціни збіж в Польщі на загал держаться вище, як ціни в Злучених Державах, Англії або в Гамбурзі. (Вони зате нижчі, як в Чехословаччині або у Франції). Цікаве, в нинішних часах конкуренції за ринки збуту, є те, що Англія (Ліверпуль!), яка є довозячою країною, має на загал завжди нижчі ціни, ніж країни, що вивозять збіжа. Але це одно з чудних явищ сучасного господарства (демпінґ).

Факт, що звишкова тенденція останнього року є загально світова, а те, що в світі іде тепер взагалі до поправи конюнктури, каже думати, що високі ціни збіжа можуть удержатися на довгий час.

По ліквідації кільканацяти картелів. Розвязання серії картелів владою приняла орґанізація промисловців в Польщі з негодуванням. Їх орґан »Пшеґльонд Ґосподарчи« віщує від таких потягнень держави ні менше, ні більше, як... занепад рентовности промислу взагалі, а тим самим і завмирання охоти вкладати гроші в промислові підприємства. Мало того — він лякає нас ще... зростом лихварства: мовляв, з розвязанням картелів розгуляється вільна конкуренція, а та потягне за собою зріст посередництва, а посередництво коштує і т. д. Найбільше орґан заступається за синдикатом дроту і цвяхів, який, мовляв, розвязано не із господарських, а з політичних мотивів. Урядові ходило о те, щоби заманіфестувати, що він серіозно думає протиставитися звишці цін та що не цофнеться перед ніякими перешкодами на тій дорозі.

Так то виглядає скандальна історія господарки розвязаних картелів в освітленні лєвіатанської преси. Лєвіатан, стаючи в обороні вискувачів, тим самим дав характеристику цілій своїй орґанізації. Платні по 20, 30 тисяч злотих місячно виплачуються саме в тих кругах. Суспільна опінія вимагає вичищення цих Авґієвих стаєн, якими є нині орґанізації великого промислу.

Білянс I. G. Farbenindustrie. Наймогутніше промислове підприємство в Німеччині, це без сумніву хемічний концерн I. G. Farbenindustrie Справи цього підприємства стояли кепсько в часі крізи, але пішли в гору з хвилею, коли новий уряд розпочав великі воєнні інвестиції. На долю I. G. F. припала вся хемічна частина воєнних приготувань. За 1936 рік концерн виказав зиск у висоті 55,43 міліонів марок; в попередньому році зиск був трохи менший: 51,44 міліони м. З цього зиску ухвалено виплатити акціонерам 7% дивіденду. Зиск мусів бути одначе фактично значно більший, бо квота, призначена до амортизаційного фонду, в останньому році більша від 1935 року на 19 міліонів м. (81 міліонів проти 62 міл.). — Звідомлення не подає висоти оборотів концерну, тільки загально інформує про зріст оборотів окремих галузей виробництва: хемікаліїв, дроґів, штучного шовку, нітрату і т. д. Не подає ніяких даних про стан продукції нових суроґатів як штучна вовна, ґума і бензина. Взагалі, знавці оцінюють це звідомлення I. G. F. як дуже загальникове і здержливе.

Міжнародня цукрова конференція. На черговій міжнародній цукровій конференції (квітень, Льондон) устійнено знову експортові континґенти для окремих продукуючих держав, які беруть участь в міжнароднім цукровім порозумінню. Передовсім обмежено квоту Вел. Британії цифрою 618.000 метр. тон сирого цукру; Америка має лишитися при своїм імпорті. Обмежено в дечому вивіз з кольоній В. Британії: Австралії, Півд. Африки й Індії. Вивозовий контингент ЧСР був предметом спорів, що грозили розбиттям конференції; остаточно його устійнено квотою 340.000 тон в першому році порозуміння, 310.000 тон в другому, 275.000 в третьому, а 250.000 тон в дальших роках. (Первісно був проєктований о много менший континґент). Континґенти інших держав також вищі, як спершу були проєкти, а всі ці підвищення зроблено в надії на зріст спотреби цукру в найблищих літах у звязку зі сподіваною поправою конюнктури.

Порозуміння входить в життя 1. вересня 1937 року, на 5 літ.

Плян цукрової господарки в З. Д. А. Вашинґтонському парляментові предложено черговий законопроєкт зі серії реформаторських законів уряду Рузвельта. Це проєкт реґульованої цукрової господарки. Спотребу цукру в З. Д. А. обчислено квотою 6,514.00 тон річно. Цю потребу мається покрити таким способом: краєва продукція бурякового цукру: 1,550.000 т.; трощового: 441.000 т. Довіз з Філіпін 956.000 т., з Гаваї 925.000 т., з Пуерто Ріко 788.000 т., з Дівочих островів 8.000 т., з Куби 1,821.000 т., з чужини 25.000 т. Цукор мається довозити переважно в сирому стані, рафінуючи його в З. Д. А., при чому обовязує податок ³/₄ цента за кґ. (приблизно 4 польські ґроші; в Польщі, як відомо податки виносять понад 10 разів більше на 1 кґ. цукру).

Що зі штучною вовною! В ріжних державах рівночасно ведуться тепер проби й досвіди з фабрикацією штучної вовни.

Одна французька текстильна ґрупа набула від „Snia Viscosa" (італійська фірма) право фабрикації вовни з казеіни на Францію й Бельґію. Для тої ціли основано підприємство „Lanital Française" з продукційною здібністю 10.000 кґ денно. Фабрикація має розпочатися у вересні.

В промислових кругах є ріжні думки про вону з молока. На загал переважає погляд, що цей сирівець за дорогий, щоби міг конкурувати з природною вовною. Це ствердили м. і. промисловці в Чехословаччині, які працювали теж після італійської рецепти. Вони почали проби з голяндським патентом. Акційна ска Свіфт, що належить до концерну Баті, продукує на Закарпатті штучний шовк і цельофан з деревної целюльози і задумує розпочати виріб штучної вовни на тій самій сирівцевій підставі. Фірма має надію довести продукцію до 20.000 кґ денно.

В справі штучної вовни. В анкеті »Ґазети Гандльової« на повищу тему заслуговує на увагу опінія бувшого міністра хліборобства пана Юрія Ґосціцкого.

Супроти значного довозу заграничної вовни продукування в Польщі підмінки вовни є само собою бажане. Одначе тільки тоді, коли потрібна для того казеїна буде вироблятися в краю і з краєвого молока.

Хлібороб-же буде давати молоко на ту ціль тільки тоді, коли дістане за нього ціну ліпшу, як вартість того ж молока, коли його консумується в дома, на прохарчування і на корм для телят і поросят.

Годі думати про те, щоби штучна вовна могла заступити вовну природню, бо природній волос є збудований циліндрично, ц. є руркою, внутрі якої є тонесенька рурочка повітря. Це надає природній вовні відому властивість злого провідника тепла. Штучна-ж вовна (ляніталь) тої прикмети не має.

Про вигляди збільшення краєвої продукції природної вовни автор висказується скептично. Головна трудність: нема де збувати мяса з овець і баранів. Одинокий більший ринок для баранини в Европі, це Франція, але довіз туди обмежений континґентами. Окрім того експорт спинюють високі митні ставки у Франції.

Сорокгодинний тиждень праці у Франції. У звязку з законом про 40-годинний тиждень праці видав французький уряд нові декрети, якими цей закон поширюється на нові галузі промислу й торгівлі. Споживчі склепи (з віктуалами) можуть мати склепи відчинені через 6 днів в тижні, під умовою, що кожний продавець може працювати денно тільки 8 годин, і мусить мати пів дня вільного перед або по дні святочного відпочинку (неділя?). В загальній сумі склеповий персонал не може бути в праці довше, як 46 годин в тижні. Для того, щоби поробити потрібні для тої реформи підготовчі роботи, цей закон увійде в життя аж 1. жовтня 1937 р. 40-годинний тиждень буде обовязувати також в гуртовій торгівлі. Гуртівні могтимуть працювати або 5 днів по 8 годин або 6 днів по 6 годин і 40 мінут. Це річ порозуміння між працедавцями і працівниками.

Арґентина етатизує нафтовий промисл. Арґентинська влада рішила знову збільшити контролю держави над продукцією нафти. В 1934 р. державні копальні добували 835.000 куб. метрів, а приватні 1,394.000. В 1935 році державні вже 943.000 к. м., а приватні 1,329.000 к. м.; в 1936 році продукція держави зрівнялася вже майже з приватною (1,141.000 проти 1,316.000). Уряд задумує викупити поступно усі приватні копальні. Початок зроблено недавно з заведеннями Стандард Ойль-Комп., яка ще у 1930 році мала 12% продукції країни. Викуп копалень улекшує закон з 1935 року. Арґентина не має копалень вугля, отже нафта це єдиний засіб топлива і уряд хоче тому його змонополізуваіи. Також імпорт нафти вже змонополізовано, а в майбутньому мається його по змозі зменшити.

Само купецтво проти продажі на кредит. Мимо всіх заходів для встановлення в Німеччині »господарського миру« в торгівлі і промислі, в дусі теорії правлячої партії, як стверджує союз німецького купецтва, розгулюється несолідна конкуренційна боротьба між купцями. Одним з найпопулярніших засобів боротьби є уділювання товару на кредит, чим купець думає »перетягти« покупця до себе. Союз подає, що під теперішній час річно продається в Німеччині за 3 міліярдів н. марок товарів на кредит, що робить 13% цілого обороту роздрібної торговлі. Перед війною, у 1913 році, на кредит продавалося всього 1%.

Супроти таких невідрадних відносин державний союз детайлічного купецтва виступив з проєктом реґуляції торговельної практики. В проєкті дирекції цього союзу обмежується передовсім реєстр товарів, які можна давати покупцям на кредит в роздрібній торгівлі. Від кредиту виключаються: харчеві продукти, дроґерійні матеріяли і под., а навіть опалове вугля. Що до інших товарів, то обмежується реч-

нець кредиту; при текстильних товарах прим. до 6 місяців.

Далі вимагає проєкт, щоби при продажі на кредит явно була подана готівкова і кредитова ціна. Це має запобігти непорозумінням, а кромі того тим способом мається усунути можливість, щоби готівковий покупець платив вищі ціни, цебто платив і за ратального покупця.

З ПРЕСИ і ЖИТТЯ

У варшавському »Курєрі Пораннім« якийсь п. Й. Стриєвскі подає свої враження з поїздки до Злучених Держав Америки (ч. 57 з 1937). Загальна характеристика країни у нього виходить так:

U. S. A. мимо стандаризації усього, що їздить літаком, залізницею по землі, під нею і над нею, автом або автобусом, усього, що служить для гіперпродукції і гіперконсумції, остає вічно ще невисихаючим джерелом цікавости, є, а принаймні повинні бути темою для глибшої застанови, предметом поважних студій.

»Факт, що біля 130 міліонів людей, що живуть на просторі між двома океанами, успішно перебродило через крізу, що живучі в поросі, димі і бруді великих міст людські громади, вганяючися вічно за зарібком, будують найбільші твори техніки у світі; хоч про них кажеться, що думають не мозком, а шкірою — здобувають щораз більше рекордів в ділянці науки; хоч живуть серед одностайности, без глибших драм і переживань — то все таки чуються щасливі і вдоволені Новим Світом; нарешті той факт, що без кровавої різні, без »релігійних« чи »світоглядових« фронтів, без божевільного вирізування себе во імя штудерно придуманих доктрин — дають собі раду доволі успішно з переростами капіталістичної гієни, під проводом лагідно усміхненого, в оксамитових рукавичках діючого, леґально обраного президента, той факт або ті факти варті того, щоби їх передумати.

U. S. A. це країна, де працююча людина, робітник живе в добробуті, про який в Европі навіть не снилося. Це країна, в якій, як мені сказав один занґлізований, в Америці народжений поляк, ціла фантастично мінлива життєва карієра вічно діяльної людини, зводиться до одного висліду: зїдження страви тричі на день, і то у великому поспіху.«

Очевидно, як усі подорожні враження, так і ці можуть бути в більшій або в меншій мірі однобічні, субєктивні.